

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkerk; Ds. H. C. van der Ent, Dordrecht - Centrum; Ds. R. Kok, Soest, Ds. H. van Leeuwen, Elburg; Ds. D. Slagboom, Barendrecht; Ds. M. C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Bunschoten; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn; J. van Heteren, Sliedrecht-Centrum en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE:

Joh. van der Lee, Kwartelstraat 74 2406 EP Alphen aan den Rijn, telef. 01720 - 73814, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen aan den Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

Als Hij opgevaren is in de hoogte.

Daarom zegt Hij: „Als Hij opgevaren is in de hoogte, heeft Hij de gevangenis gevangen genomen en heeft Hij de mensen gaven gegeven”.

Efeze 4 : 8.

Toen de Heere Jezus in de wereld kwam, moesten we naar beneden kijken, want het Heilig Kind Jezus, werd gelegd in de kribbe, daar voor hen lieden geen plaats was in de herberg. En dat was Zijn Borgtochtelijk treden in de staat der vernedering, om het door Hem beloofde heil te verwerven. En daarin hebben wij Hem mogen volgen en Zijn voetstappen dropen van vettigheid, wat het hart in het volgen van Hem deed vaardig worden. Zodat Hij ons in Zijn leren en werken door het geloof steeds meer dierbaar mocht worden. Wat het hart in die liefde van het geloof deed uitroepen: „Gij zijt de Christus, de door God gezonden Zaligmaker”. En Hij, Die nedergedaald is in de nederste delen der aarde, is opgevaren, waartoe Hij door de Vader werd opgenomen in heerlijkheid. Zodat wij bij het licht des Geestes naar boven mogen kijken, daar de weg naar het huis des Vaders door Hem is gebaad en de poort des hemels geopend. En daar Hij met Zijn Godheid, majesteit, genade en Geest bij ons is gebleven, wil Hij van uit Zijn verheerlijking, Zijn bediening heerlijk maken in het hart, om te zoeken de dingen die boven en eeuwig zijn. Om dan ook van uit de eeuwigheid Zijn kinderen steeds meer eeuwigheidskinderen te doen worden. Want al zijn ze gasten en vreemdeling op aarde daar het hart aan de Heere verbonden is, zo kunnen zij in de kracht van het voorgaande waarin zij Zijn Heerlijkheid mochten aanschouwen en Zijn liefde smaken, niet opvaren naar boven. Want de kracht van het geloof, dat daartoe is dienende, is in Hem. En dat doet ons daarom dan ook in het geestelijke afhankelijk zijn van Hem, zodat het geestelijk arm zijn in zichzelf, een gezegend arm zijn is. Want dat bindt het hart al hongerende en dorstende aan de troon der genade, om door Hem daaruit opgenomen te mogen worden. Om zo in de kracht van Zijn opvaren in de hoogte op te mogen varen gelijk arenden dat plegen te doen. En daar de Zone Gods is opgevaren naar Zijn menselijke natuur heeft Hij onze natuur mede gezet in de hemel, waarin is de grond en de bron van het burgerrecht der heiligen. Ja, in dat opvaren in de hoogte door Hem, wordt dan ook het opnemen door de Vader gesmaakt, want de Vader heeft in Christus recht op Zijn kinderen. Wat in de weg van ontdekking en ontgronding onmogelijk was voor ons, daar het zondigen uit Gods zoete gunst en zalige gemeenschap beweed werd, in het staan voor eigen rekening, en dan geen mogelijkheid te zien om als kind aangenomen en gesteld te worden onder de band des verbonds. Maar Gode zij dank, wat onmogelijk is bij de mens is mogelijk bij God, door de verheerlijking van Christus, door Hem te plaatsen in Zijn Vaderhuis, aan Zijn rechterhand. Opdat Zijn zuchtend volk door Hem zou aangenomen worden tot kinderen en erfgenamen van de eeuwige zaligheid. Maar toch blijft Gods kind daarmede machteloos en krachteloos in zichzelf, zodat

het steeds duidelijker wordt dat het opvaren in de hoogte alleen in Zijn hand is. Alleen in de beleving van het geloof, dat Hem mag aankleven, mogen zij in Hem en door Hem opvaren in de hoogte. En het hart mag daarin Gods zoete gunst en zalige gemeenschap smaken, door het licht van Zijn vriendelijk aangezicht te aanschouwen.

Waartoe Hij de gevangenis gevangen genomen heeft. Want de levenden worden menigmaal gekweld door de listen van Satan, in de verdorvenheid van hun bestaan en de redeneringen van het ongelooft.

Het zijn vijanden waar wij niet tegen opgewassen zijn.

Maar de verheerlijkte Christus heeft de gevangenis gevangen genomen. En de grootste der zondaren kan door Zijn wederbarende genade uit deze gevangenis bevrijd worden. Wat door de levenden hen steeds op het hart gebonden moet worden.

Daar hij tot op de dag van heden met de wederbarende werkingen van Zijn Geest, door het Woord des Geestes, in Zijn kerk is gebleven. Want Hij is met haar tot aan het einde der eeuwen.

En door Zijn dierbaar Woord spreekt Hij tot een ieder van de noodzakelijkheid en de mogelijkheid der wedergeboorte, om ingang te mogen bekomen in Zijn hemels koninkrijk.

En die zuchten in de kwellingen van Satan, door de verleiding des vleses en de verdorvenheid des ongeloofs, kunnen er zichzelf niet uit verlossen. En had de pelgrim de sleutel van de belofte in zijn zak om de deur der gevangenis te openen, hij wist die niet te vinden, zodat die sleutel niet door het geloof gebruikt kon worden, waardoor het hem duidelijk werd dat hij daartoe alleen in staat was, door de onderwijzingen des Heilige Geestes. Zoek dan ook in het boek des Heeren om een belofte te mogen vinden in afhankelijkheid van des Heeren Geest. Opdat het hart er op zou mogen pleiten om door Hem, Die de gevangenis gevangen genomen heeft, verlost te mogen worden. Opdat ge in Zijn kracht weer zoudt mogen opvaren tot verkrijging van het hemelleven, dat door Hem verdiend is en alleen door Hem geschonken kan worden. Opdat het ons steeds duidelijker zou mogen worden maar, wat David zegt: „Gij hebt gaven genomen om uit te delen”. Terwijl Paulus zegt: „En heeft de mensen gaven gegeven”. En dat zijn de gaven, die de Heere Jezus door Zijn lijdelijke en dadelijke gehoorzaamheid heeft verworven. Zodat het zijn de gaven van Zijn genade, die Hij door Zijn Geest het hart deelachtig maakt. Om het nieuwe leven der genade te werken en te onderhouden, om in kinderlijke afhankelijkheid uit Zijn genade te leren leven, tot wasdom van het geestelijke leven.

Want het is en blijft op de weg der genade van stap tot stap een leven uit Zijn genade. Elke weldaad der genade maakt in het leven des geloofs, weer plaats voor een volgende. Wat ons doet denken tot verduidelijking aan de orde des heils.

Zodat het voorgaande werk der genade plaats maakt voor het toekomstige. Zodat men op deze leerschool leert kennen, voorkomende, inwerkende en achtervolgende genade. Het is wat het nieuwe leven betreft, altijd een blijven op de leerschool der genade, om te komen tot de uitroep: „Genade, genade zij dezelve”. Wat alle roem van de mens uitsluit. En zo is de opgevaren Zaligmaker door Zijn

VAN DE ADMINISTRATIE

Zoals wij vernamen van onze Hoofdredacteur Ds. Blom in het vorige nr., kan de uitgave van ons blad ongehinderd worden voortgezet, voor de geringe prijs van f. 10,- per jaar. De kosten aan de uitgave van B. h. P. worden steeds hoger, doch de liefde voor ons blad blijft steeds opnieuw, waardoor wij geen financiële moeilijkheden hebben. Bij de voortduur blijven wij daarom ons blad in uwe offervaardigheid aanbevelen. Extra mochten wij ontvangen f. 271.50 w.o. een gift van f. 90,- van K. M. te N.-P.; en tevens konden wij 8 nieuwe abonnees noteren. Hoewel verschillende oude lezers (essen), wegvallen, stemt het ons te meer tot blijdschap, dat het abonnementsgetal steeds stijgende blijft.

Een beroep op al onze lezers blijven wij doen, om nieuwe abonnees aan te brengen.

Tot onze spijt geven niet allen, die van adres veranderen, dat direkt door. Hierdoor moet er veel extra porto betaald worden, en wat ons tevens veel werk bezorgt. Mogen wij ook in deze, op aller medewerking rekenen? Adm.: Bewaar het Pand, Kwartelstraat 74, Alphen a/d Rijn - giro 704350.

v.d.L.

Geest de Bedienaar der genade.

Terwijl David in Ps 68 aan deze geciteerde tekst nog toevoegt: „Ja ook de wederhorigen, om bij U te wonen, o Heere God”. En zo zijn wij van nature: „een wederhorig en weerspannig geslacht, een geslacht dat zijn hart niet richtte en welks geest niet getrouw was”. Zodat het hart, dat wederhorig is, alleen door de genade van de verheerlijkte vermaak kan bekomen in het doen van de wil des Heeren.

Opdat door Zijne genade van dag tot dag ons verdorven en wederhorig bestaan gekruist zou worden. Om in de weg der gehoorzaamheid innig te verlangen, door de opgevaren Christus als Zijn raad zal zijn uitgediend, opgenomen te mogen worden.

Om altijd bij Hem te zijn in het huis des Vaders, tot verheerlijking van Zijn grote naam.

Soest

Kok

Van de redactie.

1. **Gideon.** Het is de laatste keer, dat we kunnen mededelen, dat het boek van Ds. van der Ent tegen voorintekenprijs van f 37,50 is te verkrijgen. Met de nieuwe maand wordt de gewone prijs van kracht. Die ligt aanmerkelijk hoger. Men haaste zich dus. Er is nog gelegenheid zich bij ons op te geven voor een of meerdere exemplaren.

2. **Ontmoetingsdag.** De volgende ontmoetingsdag zal D.V. gehouden worden op zaterdag 25 augustus a.s.. Nadere gegevens kunnen we nog niet vermelden. We hopen dit echter in een volgend nummer van ons blad te kunnen doen. Dat gaat dan over plaats en sprekers. Laat men nu al rekening met deze dag houden en deze voor dit doel reserveren.

3. **School voor Dundas en Hamilton.** We werden verrast door een gift van f. 300,- van N. N. en een gift van f. 200,- van de diaconie van de kerk te V.. Hartelijk dank! Verder werd een bedrag van f. 3.076.87 op de bankrekening van de school gestort, met de vermelding: opbrengst winteravond-lezingen Urk-Eben Haezer Urk-Maranatha t.b.v. Dundas-Hamilton. Dat was een grote verrassing, Urker vrienden! Het doet ons persoonlijk erg goed, omdat we nog een klein beetje Urker zijn. En de vrienden in Dundas en Hamilton zullen verblijd zijn door dit medeleven. We konden door al de giften van de laatste tijd een bedrag van f. 10.000,- aan

het schoolbestuur te Dundas/Hamilton over maken.

4. Arbeid onder de Joden te Toronto. Via onze administrateur ontvingen we voor dit doel een gift van f. 200.— van N. N. Ook hiervoor hartelijk dank.

5. Weer 6 pagina's. Dit nummer bestaat weer uit 6 pagina's om het mogelijk te maken behalve de gewone artikelen ook de toespraak van Ds. Baars op de ontmoetingsdag te Slidrecht en het 2e gedeelte van de toespraak van Ds. Van Zonneveld op die dag op te nemen.

B.

TOT PRIJS VAN ZIJN HEERLIJKHEID

Dit zelfde moet gezegd worden van de werken van herschepping.

Waartoe de verkiezing; waartoe wedergeboorte en bekering; waartoe de aanneming tot kinderen; waartoe de verlossing door het bloed van Jezus Christus; waartoe de vergeving der misdaden; waartoe straks de nieuwe hemel en de nieuwe aarde? Waartoe dit alles? Wat is het doel?

Is dat om ons te dienen? Om ons van de ellende af te helpen? Zeker - er is wat nood op de aarde! Hoeveel tranen zijn er, hoeveel lijden, hoeveel dood! We willen er gaarne van bevrijd zijn. Maar is het daarom? Is het om ons ervan te verlossen, om ons zalig te maken, om ons in de hemel te brengen?

Neen! 't Gaat ook hier om de Zelfverheerlijking van God. Dit staat ook hier voorop.

„Ik doe het niet om uwentwil, spreekt de Heere Heere, het zij u bekend, maar om Mijn heiligen Naam. (Ez. 36:32 en 22).

Gods heerlijkheid is in de schepping. Doch veel meer in de herschepping. Hier straalt uit de volheid en de grootheid van Gods deugden. De natuur zwijgt over de genade Gods. Leert ons niet wat de rijkdom van Gods genade is. Noem mij eens iets in de schepping, waarvan afglanst de barmhartigheid Gods? Dat kunt u niet. Dat is er niet! Alleen in het leven van een begenadigde. Onzienlijke dingen van God worden hier nog meer zichtbaar, en vooral nu pas zichtbaar. Een begenadigde wordt geheel en al afspiegeling van wie en wat Gods is. Hier krijgen al Gods deugden zichtbare gestalte.

Hoe groot is Gods almacht als Hij wederbaart. Als Hij het stenen hart tot vlesens hart maakt. Als Hij een geestelijk dode geestelijk levend maakt. Als Hij een onwillige gewillig maakt, een vijand tot vriend. Hoe groot is Gods almacht als Hij een klomp misvormd door duizend zonden al meer herstelt tot beeld Gods, weer maakt tot profeet, priester en koning. Hoe groot is Gods almacht als Hij overbrengt uit de dienst van satan, zonde en wereld weer in Zijn dienst.

Hoe groot is Gods liefde. Die eeuwige en ontfermende liefde, die zich neerbuigt over mensen die God niet liefhebben, die geneigd zijn God en de naasten te haten.

Hoe groot is Gods barmhartigheid. Hij erbarmt zich niet over mensen die bekeerd zijn, die vroom en godsdienstig zijn. Hij erbarmt Zich over die dood zijn in zonden en misdaden, die God moedwillig de rug hebben toegekeerd, die moedwillig hebben overtreden, die daarom des doods schuldig zijn, die rechtens naar de hel moeten. Hij komt en toont Zijn barmhartigheid. Zover 't west verwijderd is van het oosten zóver doet Hij van hen de zonde en schuld. Geen rechter meer, maar Vader.

Hoe groot is Zijn wijsheid. De zonde en schuld gelegd op Zijn Zoon. Die overgegeven, onder de last van de eeuwige toorn. Daardoor volkomen verlossing.

Hoe groot is Zijn rechtvaardigheid. Neen - er is geen genade voor recht. Alleen door recht. Niet één van Gods deugden wordt geschonken. Hij laat bloed op hen druppen. Bloed ter rechtvaardiging en ter heiliging. Het bloed van Zijn Zoon, van het Lam.

Hoe groot is Zijn goedertierenheid. Hij nooit met hen naar hun zonde.

Hoe groot is Zijn waarheid en trouw. Hij doet hetgeen Hij gesproken heeft. Al zijn beloften zijn in Christus Jezus ja en amen.

Zo zijn begenadigden een en al uitstraling van wie en wat God is. Nogmaals, de volheid en de grootheid van Gods deugden worden hier zichtbaar. Ze glanzen ervan af. Hier - in de werken van de herschepping - vinden de engelen in de hemel het meest de stof voor hun lied vóór de troon van God. De schepping biedt die stof. Maar het meest de herschepping. „Er is blijdschap in de hemel over

één zondaar die zich bekeert". Iedere keer weer en steeds meer krijgen de engelen stof om het uit te zingen wie God is. Daarom terecht kunnen we de levende kerk hier beneden noemen de akademie der engelen. Daar leren zij het lied, daar zien zij de deugden van God uitstralen. Zo kunnen zij het hallel zingen voor de troon van God en het Lam.

Doch niet alleen de engelen zeggen uit wie God is. Die zingen er slechts over. Maar veelmeer begenadigden. Die gaan eruit zingen. Adam in het paradijs, in de staat der rechtheid, kon slechts zingen over de grootheid van God, Zijn majesteit en heerlijkheid. Doch een begenadigde leert meer, veel meer. Die leert te zingen van al Gods deugden. Die leert te zingen: „barmhartig en genadig is de Heere; schoon zwaar getergd, lankmoedig en weldadig, en groot van goedertierenheid". Die begint met dit zingen hier, en zet het straks eeuwig voort. Dan volmaakt.

Zie - omdat God Zichzelf verheerlijkt, omdat al Zijn werken de grootmaking van Zijn Naam bedoelen, daarom gaat God voorop, en dit in alles. Neen - niet wij, God is er niet om ons, maar Hij gaat in alles voorop.

Dat God voorop gaat, houdt nu veel in.

Allereerst dit dat wij niet voorop gaan.

Ik besef, dat het gemakkelijk is dit uit te spreken. Tegelijkertijd zeg ik, dit is het meest moeilijk om te leren. De oorzonde is gelijk aan God willen zijn. Zelf tot een god willep zijn, dat is het streven van ons vlees, van dat vlees, waarvan het bedenken is vijandschap tegen God. Als een koning op de troon, en God tot dienstknecht van de mens. O - Als God niet doet hetgeen wij willen, ja in zulk een situatie kan de mens zelfs Gods bestaan gaan loochenen, zelfs Hem dood verklaren. Hoe kan het soms ook stormen in het leven van Gods kinderen. Als God aan hun verwachting niet beantwoordt, als gaat blijken dat Zijn gedachten niet onze gedachten zijn, en Zijn wegen niet onze wegen. Als de Heere niet te doorgronden is. Als Hij een weg met ons gaat dwars tegen ons begeren in. Ik denk, dat Asaf niet de enige is geweest die boos was op God.

De almachtige kracht van de Heilige Geest brengt onder God en al meer onder God. Door de liefde, die Hij in het hart stort, krijgen we God weer boven alles lief. Dan sterven we af aan ons egoïsme, aan onze eigen-liefde. Dan ontstaat de strijd tegen het overgebleven vlees. Dan leren we het stuk van de zelfverloochening.

God voorop -, dan gaat het er niet meer om dat wij er beter van worden, maar dat God er beter van wordt, dat Zijn Naam wordt grootgemaakt. Dit was ook Paulus ernstige verwachting. Of hij bleef leven, of dat hij zou sterven, dat was het belangrijkste niet. Maar dat de Heere zou grootgemaakt worden.

God voorop -, dat ziet u ook in het volmaakte gebed. Niet eerst het gebed om het daagelijks brood, zelfs niet eerst het gebed om schuldvergeving. Eerst het gebed: „Uw Naam worde geheiligd".

God voorop-, dan wil ik zelfs niet naar de hemel als daardoor een van de deugden Gods gekrenkt zou worden.

God voorop -, dat leert de Heilige Geest al Gods kinderen.

God voorop -, dat is de ware Godsdienst.

Nog meer houdt dit in.

Ook dit: dat het niet buiten de beleving omgaat. Er wordt gesproken, veel gesproken over Gods goedheid, over Zijn barmhartigheid over Zijn liefde, over de verlossing door het bloed van het Lam, over de vergeving der zonden. Doch er is onderscheid, groot onderscheid tussen spreken erover én het beleven ervan. Ik bedoel dit: als we niet leren onze verlorenheid, onze ellendigheid, onze overtredingen, onze schuld, kunnen we dan wel zingen van de barmhartigheden Gods in Christus Jezus? Juist omdat het gaat om de grootmaking van God, doet de Heilige Geest wat groot is als groot beleven. Ik denk aan die woorden: „Deze ellendige riep, en de Heere hoorde". Ik denk aan die woorden: „maar Hij zag op mij neder". Daarin trilt de verwondering. Hier wordt de lofzang Gode geboren. Zo maakt God pasklaar voor de eeuwigheid.

Dat God Zichzelf verheerlijkt houdt voorts in, dat het niet slechts om de ellende-kennis gaat. Er zijn er die het daarover alleen hebben, die dit breed uitmeten. Echter dit is tekort. Drie stukken zijn u nodig te weten.

God maakt van Godhaters tot Godlovers.

Verder nog. Hier is ook lering voor zwak- en kleingelovigen. Ze kunnen zo schrikken als de verdorvenheden van het hart zich openbaren, als ze ontdekken de vuile bron van wanbedrijven, als ze zo onbekeerd worden. Dan komen de vragen: o ik zal mijzelf toch niet bedriegen? Zal ik straks niet met een ingebeelde hemel voor eeuwig verloren gaan? O wist ik toch maar dat het echt is, dat God met mij begonnen is? Mag ik u vragen, waarom plaatst gij uzelf zo op de voorgrond? Zeker - het is de eis van de Schrift om roeping en verkiezing vast te maken. De Heere wil niet dat u op een misschien voortreist de eeuwigheid tegemoet. Maar leer toch de Heere voorop te stellen. Laat dit uw gebed zijn: Heere, hoe het is ik weet het niet, maar als Uw Naam maar wordt grootgemaakt. Met zulk een gebed blust ge de vurige pijlen van satan.

Dat God Zichzelf verheerlijkt houdt ook in 'n bestraffing van ieder die groot wil worden met genade. Wat willen worden dat zit ons in het bloed. Lukt het niet te slagen op maatschappelijk terrein, dan zoekt men het soms op geestelijk terrein. Op de troon als de bekeerde mens. Maar weet dit, dat de Heere ijvert voor Zijn eer.

De Zelfverheerlijking van God betekent ook dat God Zijn werk afmaakt. De Heere onderhoudt Zijn werk, dat Hij begonnen is. Hier kunnen we spreken van het dienen van God, van de Heere Jezus en van de Heilige Geest. Evenwel - dit dienen is opdat de mens nu en straks volkomen Zijn God diene. Hij laat niet varen het werk, dat Zijn hand begon. Tenslotte - nu is er een rijke pleitgrond voor onbekeerden. Laat nu het gebed zijn: Heere, om Uws Naams wil, bekeer mij. Zou de Heere zo'n gebed niet verhooren?

Hij, Die alles gedaan heeft - Zijn Zoon gegeven heeft - , Die nog alles doet om Zijns Naams wil? Opdat Hij tot in alle eeuwigheid wordt grootgemaakt?

Ik weet hoe de leer van de verheerlijking van God misbruikt wordt. Ik weet, dat in de Bijbel staat, dat ook de goddelozen zullen zijn tot verheerlijking van God. Dat daar openbaar zullen komen de deugden van Gods gerechtigheid en heiligheid. Doch misbruik dit niet om in onbekeerlijkheid te volharden. Zie toch hoe de goedertierenheid en de lankmoedigheid Gods in uw leven afglanzen. Laten die goedertierenheden u tot bekering brengen, en acht de lankmoedigheid onzes Heeren voor zaligheid.

We besluiten. God maakt Zich een volk tot Zijn lof en dienst bereid. Het glanst ervan af wie en wat God is. Maar niet slechts dit. Hij maakt dat volk tot een levend lofinstrument om het uit te zingen al de deugden van God. Boven al Zijn werken staat: tot prijs Zijner heerlijkheid. Dat is het refrein van Efeze 1. Tot driemaal toe herhaald.

„Al wat Gij wrocht, dat zal juichen tot Uw eer".

Toespraak gehouden door Ds. P. van Zonneveld op de Ontmoetingsdag in Slidrecht.

BRANDENDE HARTEN.

- samenvatting van de openingstoespraak van de middag vergadering -

„En zij zeiden tot elkander: Was ons hart niet brandende in ons, als Hij ons de Schriften opende,?"

Lucas 24 : 32

We zouden ons af kunnen vragen of het niet kouder wordt. Kouder omdat de liefde verkilt. Het leven in onze harde en liefdeloze maatschappij wordt kouder. Het leven binnen de kerk en in de gemeente lijkt te verkillen. En de vraag dringt: Wat kan die kilte nog verdrijven? Eén ding: Harten die gaan branden!

Het is opvallend dat de harten van de Emmaüsgangers niet pas gingen branden, toen de Heere Jezus hun bekend werd onder de breking van het brood. Neen, al veel eerder, toen ze niet wisten wie die vreemde Reisgezel was, die zich op de weg bij hen voegde, werd in hun hart die brandende gloed gewekt. Dat gebeurde, staat er, toen Hij hen de schriften opende. En als de Grote Profeet Zijn Woord gaat openen gebeuren er wonderlijke dingen. Dan moeten deze beide bedroefde discipelen van de Heere nogal wat afleren. Ze worden op hun plaats gezet: „O onverstandigen en tragen van hart ..." (vs.

25), klinkt het aan hun adres. Zij die meenden hun onbekende Reisgenoot bekend te moeten maken met wat gebeurd is rondom de Heere Jezus, krijgen hier te horen dat ze er niets van verstaan! Een pijnlijke les voor de beide Emmaüsgangers, want ze worden hier aan de schuld van hun dwaasheid en traagheid herinnerd. Maar toch is die pijnlijke les ook een heilzame les! Want juist zo - door te wijzen op zonde en schuld - gaat de Onbekende Profeet plaats maken voor Zichzelf. Hij trekt hen in Zijn beschamend en ontdekkend onderwijs tot Zich met koorden van liefde.

Daarom protesteren de Emmaüsgangers niet tegen Zijn beschamende woorden. Ze luisteren beschaamd, maar met brandende harten. Ze zijn één en al oor en één en al hart voor de woorden die Hij spreekt. Het valt op dat de Grote Onderwijzer in Zijn spreken zo opkomt uit Zijn Woord. Hij opent de **Schriften** om hun Zijn werk en Zijn persoon te verklaren. Zo doet Hij steeds als Hij schuldige mensen onderwijs geeft: Hij toont hen wie Hij is, vanuit Zijn Woord. Dat onderwijs is ook zo eenvoudig: Het vindt hier plaats onderweg van Jeruzalem naar Emmaüs. Zijn lessen vragen van ons niet in de eerste plaats een scherpe geest of vereisen van ons dat we ons in een gestalte wringen: Het is altijd eenvoudig, kinderlijk eenvoudig. En hoe meer Hij spreekt en in alle eenvoud de Schriften opent, hoe meer het hart gaat branden! Wat is juist ook voor ons dat onderricht, dat Hij geeft nodig! Hoe gaan dan ook onze koude en harde harten branden. Laten we toch daarom nooit gering denken van Zijn Woord en van de prediking van het Woord. Daar wil Hij spreken om ons aan de kilte en de dodigheid van ons hart te herinneren, om ons hart in brand te zetten. Waar Hij harten ontsteekt, daar laat Hij de harten niet branden zonder het brandend verlangen te vervullen. Hij maakt Zich tenslotte bij de Emmaüsgangers bekend. Wat is dat een wonder geweest, toen Hij Zich onder de breking van het brood als de Opgestane Christus aan de twee Emmaüsgangers bekend maakte. In het gebroken brood en in de littekenen in Zijn handen hoorden ze als het

ware: Ziet, hier ben Ik.... Toen hebben de tragen van hart, de onverstandigen het verstaan: Hij moest lijden en sterven... en dat voor mijn zonden, daar ik anders de eeuwige dood zou moeten sterven. Toen zagen ze ook in, dat door Zijn onderwijs, door Zijn trekkende liefde hun hart ging branden toen ze Hem nog niet kenden op de weg. Zwijgen konden ze niet meer: spréken moesten ze van vrije genade, van eenzijdige liefde. Want Hij had hen in hun nood, in hun twijfels opgezocht; Hij had door Zijn onderwijs hun harten in brand gezet. Hij had alles gedaan, er was niets van hen bij....

Zo wordt het echt Pasen voor zondige en schuldige mensen. Neen, niet door iets van ons, door onze rechtzinnigheid of door onze goede voornemens, maar door Hem. Hij zet kille harten in brand, ontvonkt ze in liefde tot Hem. Want Hij heeft Zijn hart in brandende liefde verteerd aan het vloekhout. Zijn hart verteerde in liefde tot de wil en de eer van Zijn Vader... én in liefde tot verloren zondaren. En daarom gaan stenen harten branden en blijven ze branden. Tot eer van Hem, tot eer van de drieënige God!

Urk

A. Baars

DE DORDTSE LEERREGELS

18e les

HOOFDSTUK I. Artikel 11.

We lezen:

„En gelijk God Zelf op het hoogste wijs, onveranderlijk, alwetend en almachtig is, also kan de verkiezing, door Hem gedaan, niet ontdaan en wedergedaan, noch veranderd, noch herroepen, noch afgebroken worden, noch de uitverkorenen verworpen, noch hun getal verminderd worden”. Hierin vinden we weer duidelijk in 't licht gesteld de dwaalleer van de Remonstranten, die de verkiezing als *veranderlijk* stellen. Zij leren immers een *algemene* en een *bijzondere* verkiezing. De algemene verkiezing zou dan zijn een verkiezing van hen, die in hun geloof niet volharden, terwijl volgens hen de bijzondere verkiezing zou gaan over hen, die wel in hun geloven volharden. Zie artikel I „Verwerping der dwalingen. En in artikel VI lezen we: „Die leren, dat niet alle verkiezing

ter zaligheid onveranderlijk is, maar dat sommige uitverkorenen, niet tegenstaande enig besluit Gods, kunnen verloren gaan, en ook eeuwig verloren gaan”. Zo blijkt, dat zij toch de zaligheid geheel in de handen van de mens leggen. Dan is er ook geen vastigheid en troost voor Gods kinderen. Ja, dan zou er geen mens zalig worden, wanneer dit in de handen van de mens zou liggen. Want er is niemand, die God zoekt. Rom. 3:11b.

En toch wil men de zaligheid in de handen van de mens leggen, omdat men zich ergert aan het stuk van Gods vrijmachtige verkiezing. Want maken velen niet van het geloven een verkapt werkverbond? Onze Dordtse Vaders zeggen het zo waar en scherp in artikel VI: „Het welk evenals het de verkeerde, onreine en onvaste mensen verdraaien tot hun verderf, also de heilige en Godvrezende zielen onuitsprekelijke troost geeft”.

Welnu, in dit artikel elf laten onze vaders zo kernachtig uitkomen, dat de verkiezing ook zo vast ligt in al Gods volzalige *deugden*!

„En gelijk God Zelf op het hoogste wijs, onveranderlijk, alwetend en almachtig is”. Gods *wijsheid*. Zij is die deugd of volmaakteheid Gods, waarbij God door de beste middelen het hoogste doel bereikt. Die middelen en dat doel liggen ook begrepen in Gods eeuwige *Raad*. Zie het in de geschiedenis o.a. van Jozef, Mozes, David en het allerrijkste bij de komst van Christus op aarde! Hoe schoon klinkt de lofzang van de apostel in Romeinen 12: „O diepte des rijkdoms, beide der wijsheid en der kennis Gods! Hoe ondoorzoekelijk zijn Zijn oordelen en onnaspeurlijk Zijn wegen. Want wie heeft de zin des Heeren gekend, of wie is Zijn raadsman geweest?”

Geldt dit ook niet van het ondoorgrondelijke besluit Gods, dat Hij „het dwaze der wereld heeft uitverkoren” en „het onedele der wereld en het verachte heeft uitverkoren”? Waarin kwam hier Gods wijsheid uit? Was het niet hierdoor, dat God dezulken in Christus heeft uitverkoren, in Wien Hij alleen de enige weg tot zaligheid voor hen uitgedacht en geopend heeft?

Gods ONVERANDERLIJKHEID.

„Ik, de Heere wordt niet veranderd”. Mal. 3:6. „Alle goede en volmaakte gift is van boven, van de Vader der lichten afkomende, bij Wie geen verandering is of schaduw van omkering”. Jakobus 1:17.

Uit bovenaangehaald artikel VI van de „verwerping der dwalingen, die leren” blijkt dus, dat God veranderlijk is volgens de Remonstrantse leer, want zij leren, zo staat er, „Dat niet alle verkiezing tot zaligheid onveranderlijk is”.

Dat is een zeer absurde stelling. Want God wordt niet (gelijk het pantheïsme ook stelt), maar Hij is. „Ik zal zijn, Die Ik zijn zal”, dat is: „Ik ben, Die Ik ben).

In God is geen verandering van tijd, want Hij is *eeuwig*. Bij God is geen verandering van plaats, want Hij is alomtegenwoordig.

Toch lezen we in de geschiedenis van Elia, toen hij aan de Horeb vernachtte in een spelonk en toen de Heere voorbijging in een storm, in een aardbeving en in het vuur: „Doch de Heere was in de wind niet” „De Heere was ook in de aardbeving niet” De Heere was ook in het vuur niet”. Hoe moeten we dat verstaan? Is de Heere dan toch veranderlijk, zij het van plaats? Volstrekt niet. Want we moeten dit zo verstaan, dat God in de betoning van Zijn tegenwoordigheid Zich wel kan openbaren in een meerdere of mindere mate van Zijn deugden of eigenschappen. God was wel in de stormwind, in de aardbeving en in het vuur, maar niet met een bijzondere mate van de openbaring van Zijn goedheid en liefde, doch wel van Zijn heilige majesteit. Eerst in het suizen van een zachte stilte bemerkte Elia 's Heeren tegenwoordigheid als een openbaring van Zijn genade en trouw. Met die tekenen Zijner openbaring kwam de Heere tot Elia. Heeft Elia die mogen verstaan? Aanvankelijk niet. Maar bij 's Heeren nadere woord-openbaring heeft Elia moeten verstaan, dat Israël niet tot bekering kwam door geweld, door storm, aardbeving en vuur (al hoewel die wel voorafgaan bij overtuigingen), maar door openbaring van Gods goedertierenheid en genade. Dat verklaarde de Heere Elia in de opdracht, dat hij Hazaël tot koning moest zalven over Syrië, Jehu over Israël en Eliza tot profeet. En hierbij voegde de Heere er aan toe: „Ook heb Ik in Israël doen overblijven zeven duizend, alle

knieën, die zich niet gebogen hebben voor Baäl en alle mond, die hem niet gekust heeft”.

Zo komt God ook Zijn sterke toorn op de allerontzaggelijkste wijze te openbaren in de *hel*. Niet met Zijn *liefde*? Jawel, maar alleen tot ZICHZELF in de betoning en handhaving van Zijn rechtvaardigheidsvergelting voor de verlorenen! En dit zal des te vreselijker zijn voor allen, die de weg wel geweten hebben, maar niet bewandeld; die wel meenden God te hebben kunnen dienen en tevens baäl kussen.

Nog één zaak komt ter sprake bij Gods onveranderlijkheid in Zijn besluiten. Dat is: Gods *berouw*, zoals er o.a. staat in Genesis 6:6: „Toen berouwde het den Heere, dat Hij de mens op de aarde gemaakt had en het smartte Hem aan Zijn hart”.

Wijst dit berouw ook niet op een verandering van Gods besluit? Neen! Het is een „mens-vor mige beeldspraak”. We hebben eronder te verstaan een tijdelijke verandering in Gods *werken*, zoals we kunnen vinden bij Hiskia's ziekte. Eerst gaf de Heere bevel, dat hij sterven zou, maar op zijn smeking moest Jesaja hem aanzeggen, dat de Heere nog 15 jaar tot zijn levensjaren zou toedoen, hetgeen ook vervuld werd. Het bevel van sterven was dus een tijdelijke verandering in Gods werken, maar het toedoen van die 15 jaren berustte op Gods besluit.

Gods ALWETENDHEID.

Zij is die deugd Gods, waarbij God alle dingen van eeuwigheid weet en wel, *omdat* Hij ze besloten heeft, zoals we in onze vorige les opmerkten. As zodanig kan God, met eerbied gezegd, niets tegenvallen alsof Hem iets zou kunnen overkomen, wat Hij niet besloten had. Zo heeft God geweten, dat de mens vallen zou, want „Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend”, maar...die wetenschap berustte op Gods besluit!

Ten slotte: Gods ALMACHT in Zijn verkiezing.

De Heere kwam eens tot Abraham met de betuiging: „Ik ben God, de Almachtige”. Dit was voor Abraham in zijn lange wachten op de vervulling van Gods belofte tot rijke troost, want het betrof de *uitvoering* van Gods besluit in de vervulling van Zijn belofte: de geboorte van Izak, ondanks de zeer hoge leeftijd van Abraham en Sara.

Zo is God de Almachtige in de **HERSCHEPPING** van zondaren. En die herscheppende daad Gods is vrucht van Zijn verkiezende liefde, zoals de herboren zondaar wordt getrokken en later bij terugleidende genade zulks meer verzekerd mag ervaren. Ja, zo wordt de ONVERANDERLIJKHEID van 's Heeren verkiezing door het geloof een allerrijkste vertroosting! Zie Hebr. 6:17, 18.

O, daarom wekt de apostel Petrus de gelovigen op om hun roeping en verkiezing vast te maken. (II Petr. 1:10)

E.

v. L.

HET LIED IN DE EREDIENST EN DE SYNODE VAN 1836

3) Bezwaren tegen de bundel Evangelische Gezangen.

In de komende tijd hoop ik iets te zeggen over de bezwaren tegen de bundel Evangelische Gezangen van de zijde van hen, die zo grote plaats hebben ingenomen rond de Afscheiding 1834. Daarbij doe ik niets af van wat vorige maal gezegd is over de betekenis van de gezangensrijd in de tijd der Afscheiding. Ik blijf het stellen, dat deze wezenlijk niet allesbeheersend is geweest. Maar dat wil niet zeggen dat het niet van groot belang is kennis te nemen van de geuite bezwaren. Het tegendeel is waar. Uit de kritiek van de eerste Afscheidende predikanten blijkt juist zo duidelijk dat het hen allereerst en allermeeest om een beginsel ging, dat blijvend zijn waarde houdt. Uiteraard gaat het dan nooit om één of andere uitdrukking, die wel eens gebruikt is, maar om het gehéél. Wie dit uit het oog verliest schuift met een goedkoop gebaar de bezwaren opzij. Het heeft dan geen zin om te luisteren naar de critische klanken van die tijd. Zij behoren immers alleen maar in het raam van die tijd gezien te worden en hebben geen waarde voor onze tijd. Nee, juist door het zien van wat de Cock en anderen gedreven heeft om zo fel te schrijven en te

preken tegen de bundel Evangelische gezangen, zullen deze woorden voor ons toch zijn waarde houden, zonder uiteraard alles over te nemen.

Ook is het goed dat we het verschil opmerken in de bezwaren tegen de Evangelische Gezangen bij de verschillende „vaders” der Afscheiding. Eerlijkheid en nuchterheid gebieden dat verschil onder ogen te zien. Het zou wel van grote bevooroordeelung getuigen hier alleen over b.v. Hendrik de Cock te schrijven en de anderen voorbij te gaan. Iemand die maar iets van de Afscheiding weet, kent zijn naam in dit verband. Vrienden en vijanden weten te vertellen van zijn strijd tegen de gezangen van die tijd. Helaas moet het erbij gezegd worden dat weinigen weten van de eigenlijke drijfveren, die hem gebracht hebben tot zijn sterk afwijzend standpunt. Ik wil dus ook iets laten zien van de anderen. Dan zal uitkomen dat er in de kerken der Afscheiding niet alleen een grote verscheidenheid was, maar dat het ook een onjuist standpunt is: we hebben het aan Hendrik de Cock te danken dat er alleen maar psalmen en Bijbelse lofzangen gezongen mochten worden.

Voor ditmaal komen we nog niet toe aan de bezwaren van de afgescheidenen zelf. Wie denkt dat zij daar alleen in stonden, vergist zich. Het is wel eens zo voorgesteld, dat vóór de invloed van de predikanten, die rond 1834 getuigden tegen deze bundel, de bezwaren bij de meesten al verdwenen waren. In de tijd van de Afscheiding zelf is er wel zo over geschreven door de voorstanders. In 1834 verscheen een werk van Maria Hoogendorp: De Evangelische Gezangen, getoetst aan de Bijbel en de Formulieren van Eenigheid der Hervormde Kerk. In dat boekje schrijft deze schrijver dat „bij de invoering der Evangelische Gezangen vele mensen zich tegen het zingen van dezelve verzetten....maar naderhand de meeste Christenen de nuttigheid der Gezangen opmerkten en dezelve met graagte gezongen werden, een enkele en wel meest uit de onbeschaafde stand uitgezonderd. Doch nu (1834) zijn er niet alleen velen, zo hier als elders, uit de onbeschaafde, maar ook uit de beschaafde stand, die zich tegen het zingen der Gezangen verklaren; ja zelfs worden er gevonden, die onder het zingen van de Gezangen in hun Bijbeltje gaan lezen.....Het treft wel dat deze man zo graag over de beschaafde en onbeschaafde stand spreekt. Een niet onbekend verschijnsel in die tijd, dat in de gehele geschiedenis van de Afscheiding terug te vinden is. Maar het gaat er om dat we deze redenering horen; de bundel Evangelische Gezangen was vóór 1834 zowat algemeen erkend en heeft alleen door de afscheiding weer een slechte naam gekregen. Hoe onjuist dit is kan alleen al blijken uit het feit dat de eerste afgescheiden predikanten nog vóór de Afscheiding te doen kregen met gemeenten, die na het opgeven van een gezang bijna geheel of voor een groot deel zwegen onder het zingen. De mensen die niet meezongen hadden toen van hun predikant nog niet één woord tegen de gezangen gehoord! Zelfs voorstanders van deze bundel hebben het onomwonden toegegeven dat er in de gemeenten, die aan de zuivere leer vast bleven houden, een grote tegenkanting tegen de gezangen gevonden werd. Het was heus niet alleen deze of gene, die allerlei onstichtelijke taferelen veroorzaakte in de eredienst, nee gehele gemeenten bleven ertegen gekant en lieten dat duidelijk merken. Het misgenoeien tegen de gezangen stond velen op het gezicht te lezen als er één werd opgegeven. En dat was geen wonder. Het kerkvolkdat de belijdenis liefhad, begerde niet alleen in de prediking daarvan te horen maar doorvoelde ook hoe ver of de Evang. Gezangen van de reformatorische belijdenis afstonden. Ook bij velen, die later niet met de Afscheiding meegingen waren ernstige bezwaren. Hoe zou het trouwens anders kunnen. Ieder gezang was niet hetzelfde, maar in velen stond de mens in het middelpunt en werd eigen deugdzaamheid bezongen. We denken aan één vers:

De deugd, o ja! ik vind ze schoon,
Zij sterkt zich zelv'ten grote loon,
Ik volg haar pad met vreugd en moed,
Ik weet, dat, die geen zonde doet,
Die zijne pligten niet vergeet,
Met reden hoogst gelukkig heet.

Wie denkt dat de Afgescheidenen in hun critiek op de Evangelische Gezangen te ver gingen of te scherp waren, kan luisteren naar het oordeel van iemand, die niet tegen

gezangen was en allerm minst afgescheiden: ds. H. Hasper. Deze schrijft in „Een Reformatorisch Kerkboek” ook over deze bundel. Daarin haalt hij aan, dat de verzamelaars en vervaardigers van de Evangelische gezangen verklaren met alle nauwkeurigheid te hebben toegezien dat niets in deze bundel zal zijn dat strijdt met de aangenomen leer, die naar Gods Woord is en naar de drie formulieren van enigheid. Maar als ze dan in de gemoede verklaren dat niets strijdt met de drie formulieren, dan noemt hij dat „een blijvend en schrikkelijk getuigenis van de diepe inzinking der Kerk” in die tijd. En hij onderstreept dat door deze zin: „.....in strijd met alles wat de Schrift en de drie formulieren leren treedt in de Evangelische Gezangen de mens naar voren in een wonderlijk besef van eigen deugdzaamheid of in zijn verlangen om deugdzaam te worden of in de deugd te geloven”.

Als we dat lezen dan kan het niet verwonderen dat de Afgescheidenen, waar God Zelf door Zijn genade teruggebracht had tot de belijdenis van Gods vrije genade, zo scherp stonden tegenover zo'n bundel. Zij hadden de prediking van de „deugd”, hoe mooi ook vaak versierd, te zeer onderkend om niet tegen een product daarvan zich te verzetten.

D. Slagboom.

VOLK TUSSEN EEUWIGHEID EN EENZAAMHEID 8A

We gaan verder met de bespreking van het boek van Ds. den Butter. We kunnen slechts een en ander uit dit boek overnemen. Het is belangrijk genoeg om zich de stof eigen te maken. Ook al om de zaak waar het om gaat. Nu vraagt hoofdstuk 6: Verlossing de aandacht.

Ds. den Butter begint met iets te zeggen, wat bij ons vragen heeft opgeroepen. Wij herhalen die niet. Maar we willen zonder meer, voor een goed overzicht, dit begin even weer geven:

„Het natuurlijke is eerst, daarna het geestelijke”. dat is ook waar met betrekking tot het volk Israël. De mening, als zou er voor Israël alleen dan gunst van God te verwachten zijn, als ze zich eerst tot de Heere bekeren, is niet te verdedigen op grond van de Schrift. Bovendien wordt dit door de praktijk tegengesproken. God heeft dit volk opnieuw teruggebracht in het land van hun vaderen. Ze bezitten weer de grond, die van oude tijden af het eigendom was van de twaalf stammen. Die grond wordt weer bewerkt en levert opnieuw zijn vruchten op. God heeft ze vergaderd uit de landen van hun verstrooiing en Hij heeft ze doen wonen in hun eigen land.

De schrijver constateert, dat Israël nu een volk is, dat niet in alle opzichten aan Gods verwachtingen beantwoordt. Trouwens, - zo vraagt hij - hoe kan Israël aan Gods verwachtingen beantwoorden, zolang daar nog dat deksel op hun hart ligt en zolang er nog de verblindng en verharding zijn? Hij stelt, dat er moet zijn een terugkeer tot de God der Vaderen, of met andere woorden, dat er bekering tot de Heere moet zijn (2 Cor. 3 : 16). Hij vraagt: kunnen we dat nog verwachten?

Ds. den Butter schrijft dan over: nog eens: de verharding. Die moest komen. De schrijver gaat hier diep op in.

Ja, God had - zo lezen we - een doel met het uitgieten van die geest van diepe slaap. Zijn evangelie moest naar de heidenwereld toe en Israël was onwillig daar goedschiks aan mee te werken. Toen kwam de tijd, dat God Israël aan zijn lot overliet. Daarom kon Paulus zeggen in de synagoge van Antiochië: „Het was nodig, dat eerst tot u het woord Gods gesproken zou worden; doch nademaal hij het verstoot, en uzelf het eeuwige leven niet waardig oordeelt, ziet wij keren ons tot de heidenen”. Paulus hield zich op zijn zendingsreizen altijd aan de regel „Eerst de Jood en ook de Griek”. Daarom was zijn eerste gang altijd naar de synagoge om aan zijn Joodse volksgenoten de boodschap van Jezus Christus te brengen. Maar hier in Antiochië - zoals in vele andere plaatsen - keren de Joden zich van Paulus' boodschap af. En Paulus trekt daaruit de conclusie, dat ze zichzelf het eeuwige leven onwaardig oordelen. Ze verstoten immers het Woord Gods. Maar als de Joden dat doen, dan is de tijd ook gekomen voor de apostelen om zich tot de heidenen te

wenden (vgl. Hand. 13 : 46). Israël stelt zichzelf buiten de genade.

Ondertussen betekent dit niet dat de Joden nu maar helemaal onkundig moeten worden gelaten van het Evangelie. Aldus de schrijver. Hij gaat daar verder op in. Dan vraagt hij: Krijgt de wereld deel aan de genade ten koste van Israël? Gaat het nu voortaan altijd Israëls deur voorbij? Is dit te rijmen met Gods plannen?

Neen, zo zegt Paulus in Rom. 11. Er ligt nog een ander plan te wachten op vervulling. Er zijn nog zoveel beloften, die on vervuld zijn. Israël, het afvallige, ongehoorzame, verharde, verblinde, weerspannige Israël, moet nog tot bekering komen. Er staan nog beloften in het Schrift, zegt Paulus en die beloften wachten op vervulling. Eén van die beloften is: „De Verlosser zal uit Sion komen en zal de goddeloosheden afwenden van Jacob” (Rom. 11 : 26). Een andere belofte is: „En dit is hun een verbond van Mij, als Ik hun zonden zal wegnemen” (Rom. 11 : 27). Dat betekent eenvoudig, dat Israël, geheel Israël, nog zalig zal worden.

Dan komt de schrijver tot de centrale tekst: Rom. 11 : 26a: En alzo zal geheel Israël zalig worden. Hij gaat op de betekenis hiervan in en zegt na een breed betoog, waarin hij ook gesproken heeft over de meningen ten aanzien van de betekenis van de „volheid der heidenen” en de „volheid van Israël” o.a. het volgende:

De volheid van Israël is iets van dezelfde aard als de aanneming van Israël. Nu, wat is die volheid van Israël? Het is wat vers 26 zegt, namelijk het zalig worden van Israël tot volk van God (opnieuw). Het woord „volheid” heeft de gedachte van volledigheid in zich. Israël zal weer volledig zijn, ook in de zin dat het hersteld wordt in de gemeenschap met God als het volk van God.

B.

Voor de jeugd.

Beste jongelui.

Brief van Paulus aan Filemon. 43

„Ja, broeder, laat mij uwer hierin genieten in de Heere; verkwik mijn ingewanden in de Heere”.

Fil.: 20

Over het voorgaande is heel wat gezegd. Daar zou natuurlijk nog meer over te zeggen zijn. Doch we moeten voort.

In de tekst, die nu boven dit artikel gedrukt staat, begint Paulus met Filemon aan te spreken als zijn „broeder”. Of liever: Hij begint er niet mee, want hij had dit al eerder gedaan, zie vers 7. Doch nu doet hij het weer. Als Paulus Filemon één en andermaal „broeder” noemt, dan is dit zo maar niet een zekere kerkelijke formaliteit. Zo wordt dat woord veel gebruikt. En ik zeg niet, dat dit verkeerd is. Het kan wel tot verkeerde gevolgen leiden. Want als iedereen, die tot de kerk behoort, steeds maar aangesproken wordt als „broeder en zuster” dan zou men op de duur gaan denken, dat het ook inderdaad allemaal „broeders en zusters” van elkander waren. En dan natuurlijk in geestelijk opzicht.

Het zou wel zo moeten wezen, maar we moeten oppassen, dat we idealiteit niet voor de werkelijkheid aan gaan zien. We hebben daar al eens eerder op gewezen. En ik geloof niet dat 't verkeerd is als dit weer eens gebeurt.

Inderdaad, alle leden van één en dezelfde kerk zouden in geestelijk opzicht „broeders en zuster” van elkaar moeten zijn. Doch dat is men alleen in der waarheid waarin men door één Geest wederomgeboren is. Dan behoort men in werkelijkheid tot het grote huisgezin van God. Doch als men niet wederom geboren is, dan kan men elkander wel „broeder en zuster” noemen, doch in werkelijkheid is men het dan niet. Houdt deze dingen heel goed in de gaten. Want men kan de naam hebben dat men leeft, terwijl men in werkelijkheid dood is. En ik geloof dat er helaas velen zo zijn.

Wij mogen natuurlijk niet over het hart van iemand oordelen. En op grond van zijn belijdenis is er tegen het spraakgebruik van „broeder en zuster” niets in te brengen. Doch men komt wel in de vruchten openbaar. En dan is er bij heel veel „broeders en zuster” van het geestelijke leven niets meer te merken.

Geeft dus daarom altijd maar acht op de vruchten. Want daaraan kent men de boom.

ALLE BEGRIP TE BOVEN (24)

6. De Londense vrienden (3)

Hij zei later, dat „daar ik nadien de meest wonderbare, klare en onmiskenbare gemeenschap met God in Christus gehad heb, zo dat ik door het geloof Zijn stem heb gehoord, Hem nabij gevoelend en ik mij in Hem verheugd heb, zo juist heb ik (het is vreselijk om aan te denken) in die tijd een waarneembare en vreselijke gemeenschap met de duivel gehad, terwijl ik een duidelijke gewaarwording van zijn tegenwoordigheid had, wetende en gevoelende en duidelijk ervarende, dat hij mij in alle dingen beïnvloedde. Schuld, ontzetting en wanhoop vervolgden mij, zodat ik mij gevoelde alsof ik door de duivel bezeten was. Ik geloof waarlijk, dat de Heere in Zijn oneindige wijsheid mij door de bodemloze poel van zonden liet gaan, opdat ik in staat zou zijn een woord van pas te spreken tot velen, die zich in zo'n toestand bevinden.

Hij werd ziek en genas weer, hij had schrik aanjagende dromen en vreselijke gezichten van de oneindige majesteit van God en zegt tenslotte: „De Heere, Die mij met een sterke hand had onderwezen, leidde mij geleidelijk tot Zijn Dierbare Zoon door er voor te zorgen, dat dat Woord in mijn hand kwam, dat ik in vroeger dagen onwetend veracht had. De naam van Christus alleen begon mijn geest in beslag te nemen en ik verlangde er zeer naar om meer van Hem te weten. Dit werd op de volgende wijze gegeven.

Toen ik op zekere dag door de Swallowstraat liep zag ik in een etalage een boek liggen, getiteld: *Het leven van Jezus Christus of de harmonie van de Evangelieën* door John Locke. Ik kocht het boek met grote blijdschap, daar ik waarlijk geloofde, dat ik nu in bezit was van de grootste schat onder de hemel, al wist ik niet waar de inhoud over ging. De liefde die ik voor dit boek voelde, was zo groot, dat ik vooraf het genot smaakte van het lezen, terwijl ik met mijn leerlingen bezig was en ik was gewoon in volle vaart naar huis te rennen om er weer mee bezig te zijn en ik had het naast mijn bord liggen terwijl ik at. Geen arm schepsel kon zo blind en onwetend zijn als ik mij werkelijk gevoelde.

Toch viel er geen woord van wat ik las ter aarde, want het leven en de kracht, die door het Woord meegedeeld werden, waren werkelijk wonderbaar en vervulden mij met zulke begeerten, zuchten en ernstige verlangens naar Christus, dat ik waarlijk kan zeggen dat ik in barenswee was. De geestelijke arbeid van mijn ziel in het overdenken van de dingen van God en het zoeken van rust was zo groot, dat mijn hele lichaam gedrukt werd door ondragelijke vermoeidheid. Het is waarlijk wonderlijk hoe ik nog bekwaam was om mijn leerlingen les te geven, ziende dat mijn ziel voortdurend in beslag genomen werd door de dingen van een andere wereld.

In de maand december 1792, toen ik op een avond bij de haard mijn vrouw uit mijn kostbare boek voorlas, voelde ik bij tussenpozen een zeer buitengewone kracht van het Woord, die vooral toenam, toen ik bij de woorden kwam: „Ik ben bedroefd tot de dood toe”. Er werd plotseling zulk een tafereel van het lijden van Christus aan mij ontdekt, dat mijn hart bijna brak. Ik haperde toen ik verder las, terwijl ik mij voor mijn vrouw zo goed mogelijk hield, maar het ging moeilijk. Toen ik bij deze woorden kwam: „Het is volbracht” kon ik mezelf niet langer bedwingen en plotseling begaf het licht van mijn ogen mij en verloor ik het zicht op elk voorwerp in de kamer. Het was alsof er een groot licht in mij scheen en ik zag door de ogen van mijn verstand de Heere Jezus Christus in doodsstrijd aan het kruis hangen. Ik barstte uit in bitter wenen en klagen. Ik zakte in mijn stoel weg en wist nauwelijks waar ik was: en al waren mijn ogen gesloten, toch keek ik aldoor naar het gezegende Voorwerp vóór mij, terwijl ik Zijn lijden diep gevoelde met een menging van verdriet en ook van troost en verrukking, die niet met

menselijke woorden beschreven kunnen worden. Mijn vrouw werd helemaal verbaasd en verward en riep uit: „Jij dwaas, wat doe je”? Maar het goddelijke visioen scheen al helderder en ik lag meer dan een half uur in die armstoel, zonder in staat te zijn rechtop te zitten terwijl ik geen macht over mijn ledematen gevoelde noch de kracht om te spreken door het vele geschreeuw, dat mijn keel had doen opzetten, maar dingen zag, hoorde en gevoelde, die allemaal wonderwel waren en onmogelijk om te beschrijven of uit te spreken.

Tenslotte kwam ik geleidelijk tot mijzelf en ik kon haast niet geloven dat ik dezelfde man was. Voordat deze wonderlijke verandering plaats vond was mijn ziel dagelijks bezet met onoverkomenlijke angsten over dood, hel, eeuwigheid en verderf, zodat elk voorwerp om mij heen er alleen toe bijdroeg om wanhoop en ellende mede te delen; maar nu leek alles wat ik zag samen te werken om het vredige geluk van mijn vreugdevolle harten te vermeerderen. Zoals ik tevoren bijna geen les kon geven aan mijn leerlingen vanwege het verdriet van mijn hart, zo vond ik het nu moeilijk hun les te geven, omdat mijn vreugde zo groot was. Vaak was ik genoodzaakt om de tranen uit mijn ogen weg te vegen, want de gewaarwording van Christus' stervende liefde volgde mij, waar ik ook ging. Men verhaalt, dat Constatijn de Grote een kruis in de hemel zag met deze woorden „Overwin in dit teken”. Zo zag ik gedurende vele weken dat gezegende Voorwerp, dag en nacht voortdurend, in Wien ik inderdaad meer dan overwinnaar gemaakt was. Vaak kon ik niet slapen, daar ik vele uren bezig was met zoete meditatie. Op zekere nacht vooral voelde ik meer dan gewone kracht in mijn ziel en toen ik met hevig verlangen opkeek, zag ik Hem weer, niet als gekruisigd, maar herrezen uit de dood en Hij verscheen omringd van onuitsprekelijke glans en heerlijkheid. Ik keek naar Hem met heilige verwondering en zag Zijn wonden, maar vooral Zijn doorgestoken zijde, waaruit 't bloed overvloedig bleek te stromen en waarin ik op het volgend moment scheen gewassen te worden, want in een vervoering van genegenheid had mijn ziel zich tot Hem gehaast en Hem in mijn armen genomen”.

(Mr. Burrell kwam in later jaren vaak op deze wonderlijke openbaring terug.)

„Genade wordt door haar vrucht gekend”, vervolgt hij, „daarom spreken mensen in een godsdienstige belijdenis tevergeefs over ondervinding, troost en vreugde, als deze hun niet leren om alle goddeloosheid en wereldse lusten vaarwel te zeggen. Er was nu verlossing in mijn ziel gekomen; zij was nu als een tempel van God geworden en Christus dreef als in oude tijden de dieven eruit. Ik was nu niet alleen bang om God te beledigen, maar eveneens de minste van alle schepselen, die Hij geschapen had. De lusten en onstuimige aanvechtingen, waaronder ik gedurende jaren gebukt was gegaan, verdwenen, want de genadige God reinigde mijn hart in zo'n mate, dat ik niet de minste gedachte aan dwaasheid, lichtzinnigheid of onreinheid kon verdragen. Waarlijk, ik walgde van al mijn vroegere bronnen van onderwijs; zodoende, nadat ik mijn boeken nagekeken had, verkocht ik er sommige en verbrandde ik andere. Sommige van die boeken zouden me later misschien van groot nut hebben kunnen zijn, toch spijt het me niet, dat ik ze weggedaan heb, want het was een edel bewijs van die schoonheid, heerlijkheid en volmaaktheid, die ik in mijn genadige Verlosser gevonden had. Zo leidde de Heere alleen mij en dat gedurende vele weken en waarlijk was er geen vreemd god met mij, want ik kende noch een predikant noch enig belijder van degodsdienst. Ik gevoelde werkelijk, dat ik niet van deze wereld was, evenals Christus niet van deze wereld is; en de vreugde des Heeren in mij was zo groot, dat ik waarlijk dacht, dat mijn tijd op aarde slechts kort zou zijn, want ik had niemand bij me, die me kon vertellen, dat ik zo bevoorrecht was met de bepaalde bedoeling me hierna in staat te stellen het kruis te dragen en met Christus een grote strijd van droefnissen te doorstaan.

Als Paulus zich echter van het woord „broeder” bedient, dan wordt hij ook hierin geleid door de Heilige Geest. Hij mocht geloven, dat Filemon een „broeder” van hem was „in de Heere”. Dus niet in het vlees. Want als zodanig hadden zij weinig of niets met elkander te maken. Ik geloof niet dat er natuurlijke familiebanden hebben bestaan tussen Paulus en Filemon. Maar geestelijke banden waren er wel.

Paulus was niet alleen een broeder in geestelijk opzicht van Filemon, doch hij was het ook van Onesimus. Die was eveneens uit God geboren. Onesimus was dus ook een broeder van Filemon. Dat was hij door genade geworden, zie vers 16.

En nu bidt Paulus Filemon als zijn „broeder” of deze hem wil doen genieten in de Heere, door namelijk Onesimus als een „geliefde broeder” wederom aan te nemen.

Het woord dat hij hier voor „genieten” gebruikt is van dezelfde stam afgeleid als het woord „Onesimus”. Het kan ook vertaald worden door „genot, nut hebben, voordeel trekken”. En jullie weten nog wel, toen we

het over de naam Onesimus hadden, dat deze betekent: „Nuttig zijn, voordelig zijn”.

We kunnen hieruit leren, dat Paulus een geleerd man geweest is, die met woorden wist te spelen. Dat is ook een gave, die niet veracht mag worden, maar gebruikt moet worden. Het koninkrijk Gods is er meerder malen mee gediend. Misschien dat niet iedereen het zo aanvoelt, maar er zullen er onder de lezers zeker zijn, die dit begrijpen. Ik hoop van velen.

Ik meen van Augustinus te weten, dat hij om te beginnen, aangetrokken werd door de „welluidende rede” van een van zijn leermeesters. En de Heere heeft dit willen gebruiken tot zijn eeuwig welzijn.

Paulus wil genieten „in de Heere”. Dat kan niet iedereen hem nazeggen. Want van verreweg de meeste mensen geldt, dat men zijn genot ergens elders zoekt.

De een doet het in de wereld. Die bekoort met haar aanlokselen. Daar kun je, zegt men, vreugde beleven. En men gaat er in op enonder.

De ander trekt zich terug en zoekt zijn genot

in de zonden, die in het hart gekoesterd worden. Zij komen dan niet naar buiten openbaar. Men kan dan zelfs voor de buitenwereld nog wel een nette oppassende jongen of meisje zijn, iemand, die voor een eerbare man of vrouw door gaat, terwijl men in de stilte het kwaad bedrijft. Er is een spreekwoord dat zegt: Stille wateren hebben diepe gronden. Je kunt dit ten goede uitleggen, en ik hoop dat dit van jullie gelden mag. Je kunt b.v. in de stilte van de Heer genieten, tijdens de overdenking van Zijn Woord. Dat is een zeer goede zaak. Ik geloof, dat de dichter van Psalm 119 dit ook kende, toen hij getuigde: Hoe zoet zijn mij Uw redenen geweest; Geen honing kan 't gehemelt' beter smakenDus vrienden: Smaakt en ziet dat de HEERE goed is. Het geeft een zalig zielsgenot.

Maar, zoals gezegd, het kan ook ten kwade uitgelegd worden, dat stille wateren diepe gronden hebben. Laat een ieder bedenken, dat de HEERE ziet tot op de bodem van ons hart. Die kan zo diep niet zijn, of Hij doorgrondt en kent ons.

Weer een ander zoekt zijn genot in zijn arbeid. Op zichzelf is dat natuurlijk niet verkeerd. Het is zelfs een zegen te achten, als men met genoeg zijn arbeid verricht. Hoevelen zijn er niet, die't altijd weer met tegenzin doen. Dan wordt de arbeid beslist niet als een weldaad beleefd. Wel het tegendeel.

Doch anderzijds moet het ook gezegd worden, wanneer men geen hoger genot kent, dan alleen in zijn arbeid, dat dit te kort is voor de eeuwigheid. Want een dergelijk genot hebben onbekeerde mensen ook. En als men onbekeerd is en blijft, dan gaat men voor eeuwig verloren.

Waar zoekt een mens zijn genot al niet in. Vele dingen zouden nog genoemd kunnen worden, genietingen, die allemaal buiten de Heere omgaan.

Ik kan natuurlijk hier de vraag niet achterwege laten, waar jullie je genot in zoeken. Paulus zeide: Ja, broeder, laat mij uwer hierin genieten in de Heere

Zeggen jullie dat ook? Of is jullie taal: Laat mij genieten in de wereld, de zonde, de dingen van het leven, en het is mij genoeg? O, wat ben je dan arm. Want alle genietingen buiten de Heere, hebben geen waarde voor de eeuwigheid. Zij vermeederen alleen maar je schuld. En die kun je nooit betalen. En als je sterven moet met een openstaande schuld, dan komt daarmee een einde aan al het aards genot; dan schiet er niets anders dan een eeuwige droefheid over.

Ja, broeder, laat mij uwer hierin genieten in de Heere

Paulus bedoelt er in dit geval mee: Ja, broeder Het woordje „ja” heeft hier de betekenis van een bede, een smeekbede. Heel vrij weergegeven, zouden we kunnen zeggen: Als 't u belieft broeder

„Jit dat woordje „ja” kun je aflezen, hoe echt, nnig Paulus meende wat hij zei. Kleine woorden hebben dikwijls grote betekenis.

Hij is niet een advocaat, die alleen maar een pleitbrief schreef om daarmee geld te verdienen. Voor een zodanig mens is het werk puur zakelijk. Doch bij Paulus was het niet te doen om geld te verdienen. Integendeel. Hij had er zelfs geld voor over, als het tussen Filemon en Onesimus maar goed kwam, zoals we dit vernomen hebben. Het was bij Paulus een geestelijke zaak. Hij was een goede herder. Hij zocht het welzijn van zijn schapen. Of alle „herders” dit welzijn zoeken, laat ik maar als een vraag staan voor de mogelijke herders die dit lezen.

Ja, broeder, laat mij uwer, dat is: van uwentwege, hierin genieten in de Heere. Het zou Paulus, die een levensband aan de Heere kende, die aan de Heere verbonden was en daarom „in” de Heere leefde, gelijk een bewoner in zijn huis, een genot zijn, als Filemon op zijn schrijven in zou gaan, als hij er gehoor aan geven zou. Hij zou er dan niet mee eindigen in de mens, doch in de Heere. Ik dacht dat dit onder alle omstandigheden het beste was.

Jullie aller vriend

Ds. H. C. v.d. Ent

BOEKBESPREKING

GETRAIND..en wel?

door Ds. J. van Amstel

Uitgeverij Stark - TEXEL

Dit boekje handelt over Sensivity-training. In het Ten geleide zegt de schrijver, dat er van verschillende zijden bij hem op werd aangedrongen de serie artikelen over dit onderwerp in het Reformatorisch

Dagblad te bundelen. Daaraan is dit boekje te danken, dat ons veel informatie geeft. De schrijver zegt: Nu dit inmiddels zover is, zou ik er op willen wijzen dat sensivity-training (zij het vaak onder wisselende benamingen) veel verder is doorgedrongen dan menigene vermoedt. Bijna elk (ook christelijk) gezin wordt er vandaag op de een of andere wijze mee gekonfronteerd. Zelfs in kerken en scholen van reformatorisch belijden is het ver doorgedrongen.

De gevaren dreigen overal. Op blz 12 lezen we: Veel jongens en meisjes lopen bijna argeloos in de val, omdat men het woord ST (sensivity-training, B) helemaal niet heeft laten vallen. Je bent ergens met een schoolweek of krijgt een uur gymnastiek in je opleiding. Terwijl niemand over ST spreekt, heb je je eerste "ervaring" al te pakken. Je gaat met een groep jongeren op reis. In het programma lees je dan met kleine letters (voor zover je het gelezen hebt) dat er één dag zal worden uitgetrokken om je te oefenen in het verbeteren van onderling contact. Al doende krijg je het pas in de gaten dat je bezig bent met ST. Of, er worden een paar spelletjes gespeeld. Men vraagt je om ook mee te doen. 't Is goed voor jou en voor die ander. Waarom zou je niet even meespelen? Maar weer ben je verzeild in een ST.

In een noot op blz 113/114 staat te lezen, dat ST wordt toegepast op drieërlei terrein:

a. seculair terrein: bij overheids- en particuliere instellingen; bij leger en politie: in het bedrijfsleven; op het terrein van de geestelijke en lichamelijke gezondheidszorg; voor psychologen, psycho-therapeuten en psychiaters, voor (bedrijfs-)artsen en specialisten; voor (wijk-)verpleegsters en bij de Inas opleiding; op trainingsinstituten voor sociaal-psychologische hulpverlening en welzijnswerk en op sociale academies; op vormingscentra en kadercursussen; bij om- en bijscholing en bij andere takken van onderwijs en opleiding. Ook tijdens werkweeken wordt soms de een of andere vorm van ST toegepast.

b. politiek terrein: groepstrainingen met groeps-

kritiek, zelfbeschuldiging, hersenspoeling en politieke indoktrinatie.

c. religieus terrein: in oekumene en zending; op conferenties bij scholing en bijscholing van medewerkers, zendelingen, jeugdleiders en leidinggevend personeel; in het kader van de Pastorale Psychologie, de Klinische Pastorale Vorming, catechisatie en godsdienstonderwijs, scholing van ouderlingen en diakenen enz.; in kerkelijke en "evangelikale" kringen en ook in de zg charismatische beweging. Minstens vanaf de wereldconferentie van de Wereldraad van Kerken (Bangkok 1973) is ST als conferentie-model in zwang gekomen.

De schrijver heeft er goed aan gedaan deze informatie te geven. In enige hoofdstukken behandelt hij de stof overzichtelijk. De laatste hoofdstukken willen de ST zien in het licht van de Bijbel, zoals ook de ondertitel van het boek aangeeft.

Hoewel we waardering hebben voor wat de schrijver geeft, kunnen we toch niet nalaten een opmerking te maken. Op blz 76 staat: De groep overtuigt je van je zonden en niet de wet van God, zoals we dat belijden. En dan schrijft Ds. Van Amstel in een voetnoot: "Waaruit kent gij uw ellende". Uit de wet Gods", zondag 2 van de catechismus. Bij de wet moeten we dan aan meer denken dan alleen aan de wet van de tien geboden. In psalm 119 zien we dat heel het Woord des Heeren de wet van God is, zodat we de wet kunnen omschrijven met het Woord van God.

Dit is een beschouwing, die we niet in onze Heidelberg vinden. De opstellers van de catechismus hebben duidelijk gedacht aan de wet Gods, de zedelijke wet. Die hebben we overtreden. Die stelt ons schuldig. We zijn hier in het stuk der ellende en niet in het stuk der dankbaarheid. We moeten door de Geest Gods wedergeboren worden. Dit komt in de slothoofdstukken niet tot z'n recht. En dat betreuren we.

Overigens kunnen we het boekje aanbevelen. Het waarschuwt voor gevaren, die hier dreigen. Het boek telt 127 blz en kost f 13,95.

B.

IETS UIT ONZE KOLLEKTIE GOEDE LEESBOEKEN :

K. NOREL: Ik worstel en kom boven!

Dit mooie boek over de februari-ramp van 1953, zolang de voorraad strekt
f 16,90

K. NOREL: Ahoy-omnibus,
465 pag., gebonden
f 25,50

S.O.S.-omnibus,
460 pag., gebonden
f 24,50

Bekende boeken van L. Penning, allen in pr. band met stofomslag:

Vrijheids-omnibus, 448 pag. f 17,90

Boerencommando-omnibus, 464 pag. f 22,75

Transvaal-driespan, 411 pag. f 22,75

VOOR DE JEUGD :

T. Mateboer: De mattenmaker van Steenwijk,
686 afleveringen, elk met illustratie, in mooie band
f 15,95

De tegenspeler van Bommen Berend,
mooie band, 229 pag. f 16,50

Hebt U het boek van Ds. H. C. van der Ent „Een kleine man van grote kracht” al besteld?

Nog enkele dagen, dan wordt de prijs f 42,50.

Als U nu direct bestelt ontvangt U het nog voor f 37,50.

Korrekte toezending na ontvangst van uw bestelling (zonder postzegel) door :

**BOEKHANDEL
G. DEN BOER JR.
TWIJZEL**

tel. 05115-1496,
Antwoordnummer 15,
9250 ZA TWIJZEL

Uw adres voor al Uw theologische boeken, goede jeugdboeken, romans, studieboeken enz.

Boekhandel Noordermeer

Anjelierenstraat 43, Rijnsburg, tel. 01718-23063
bpg 22737.

Filiaal:

Bosplein 2, Katwijk aan Zee, tel. 01718-14410.

Voor schriftelijke bestellingen: Antwoordnummer 19, 2220 WD Rijnsburg (zonder postzegel)

„Repos Ailleurs”

Rustoord

U moet of wil er uit om even bij te komen of om wat aan te sterken...of omdat u wat meer aanspraak wenst? Bel dan eens Driebergen 03438-2466. Dieët geen bezwaar. Geen T.V. of radio.

HOTEL

DREYEROORD -

OOSTERBEEK

Telefoon 085-333169

Het hotel waar mevrouw zich „uit” - en mijnheer zich „thuis” voelt.

Voor bijbels, boeken en

muziek

is **LINDENBERG** uniek!

Grote voorraad

Snelle levering

ook van de allernieuwste uitgaven

**Lindenberg's
boekhandel**

Slaak 4 - 8 (postbus 4209)

ROTTERDAM 16

(Uw bestelling ongefrankeerd: antwoordnummer 77).

TERUG NAAR DE NATUUR

à f 12,50

(verzendskosten
inbegrepen).

Vermeld wel duidelijk welke soort U wenst.

NIEUW!!!

De soorten vermagering, zenuwen en vochtafdrijvend, nu ook in tabletvorm
Maandkuur f 15—

Drogisterij

SIKKING

Barvoetstraat 5

Haarlem

Tel. 023 - 312892

Giro 190609

Voor al Uw

★ **BOEKEN**

★ **BIJBELS en**

★ **PSALMBOEKEN**

BIBEL

Beleefd aanbevelend

BOEKHANDEL

VAN LEEUWEN

POSTBUS 39, URK - TELEFOON 05277 - 1783

B.G.G. 05250 - 1531

Stichting Ref. Hulpactie

„Woord en Daad”

Giro 3020900. Velp (G.)

Vooral gericht op hulp aan kinderen in India, Indonesië, Guatemala, Nicaragua e.a. landen. Inl.: voor fin. adoptie: J. Slot, Rembrandtlaan 10, Doorn - Tel. 03430-4103